

Wstęp

Współcześnie w warunkach rosnącego zróżnicowania geograficznego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, koncepcje i badania regionalne stają się kluczem do zrozumienia charakteru procesów rozwojowych. Na nowy kształt badań regionalnych istotny wpływ wywierają procesy globalizacji, metropolizacji i integracji europejskiej. Wyraźne ożywienie w badaniach regionalnych wymaga określenia jego przyczyn i przejawów, ale także koncentracji uwagi na postępie wiedzy w tej dziedzinie.

Prezentowany Biuletyn zawiera zbiór opracowań z zakresu geografii i gospodarki przestrzennej, które mieszczą się w nurcie współczesnych problemów teoretycznych, metodologicznych i aplikacyjnych badań regionalnych. W prezentowanej tematyce wyróżnia się sześć następujących części problemowych:

1. Polityka regionalna i planowanie regionalne w Polsce.
2. Zarządzanie regionem i obszarem metropolitalnym.
3. Nowe aspekty badań regionalnych.
4. Gospodarka oparta na wiedzy i kapitał społeczny.
5. Modelowanie procesu rozwoju regionalnego i systemów regionalnych.
6. Specyfika rozwoju społeczno-gospodarczego w regionach przygranicznych.

Zeszyt otwiera artykuł J. J. Paryska, przedstawiający zmiany systemu planowania regionalnego i polityki regionalnej w Polsce po 1989 r. Szczególną uwagę autor poświęca konsekwencjom włączenia naszego kraju w strukturę Unii Europejskiej. Dokonuje zarazem krytycznej oceny niektórych założeń unijnej polityki regionalnej oraz pierwszych doświadczeń wynikających z ich adaptacji do warunków polskich. W kontekście formułowanych niejednokrotnie krytycznych ocen efektów polityki regionalnej, szczególnego znaczenia nabiera kwestia jej ewaluacji. Problemem tym zajmuje się M. Dutkowski, podejmując próbę określenia statusu poznawczego ewaluacji oraz ukazania jej specyfiki w odniesieniu do polityki regionalnej. W opracowaniu tym prezentowane są również wyniki ewaluacji wskaźników realizacji *Regionalnych Programów Operacyjnych* polskich województw.

Kolejne opracowania dotyczą problematyki zarządzania regionem i obszarem metropolitalnym. M. Degórski rozpatruje uwarunkowania prawne i podstawowe działania w procesie zarządzania regionem wynikające z realizacji polityki ekologicznej Unii Europejskiej w Polsce. Dokonuje również oceny tych działań z punktu widzenia ich oddziaływania na gospodarkę i społeczność regionalną oraz na kształtowanie się konkurencyjności regionu. Przedstawia możliwości wykorzystania modeli ekologiczno-ekonomicznych w procesie zarządzania regionem. J. Danielewicz i T. Markowski zajmują się zagadnieniem systemów zarządzania obszarami metropolitalnymi w aspekcie administracyjnym, instytucjonalno-organizacyjnym i planistycznym. Prezentują nowoczesne koncepcje zarządzania w obszarach metropolitalnych i analizują w tym zakresie doświadczenia krajów wysoko rozwiniętych. Podejmują próbę sformułowania modelu zarządzania polskimi aglomeracjami uwzględniając ich specyfikę i zasady polityki zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich w wymiarze europejskim.

Kształtowanie polityki regionalnej, a także efektywne zarządzanie regionem pozostają w ścisłym związku z rozwojem badań regionalnych. Nowe nurty i aspekty tych badań prezentują K. Stachowiak oraz T. Strykiewicz. Pierwsze opracowanie skupia uwagę na tzw. podejściu instytucjonalnym, podkreślającym rolę szeroko pojętych instytucji w stymulowaniu lub hamowaniu rozwoju regionu. K. Stachowiak stwierdza, że podejście to powinno w szerszym, niż dotąd, zakresie nadawać nowy kształt badaniom regionalnym. Drugi z nowych aspektów badań regionalnych, dyskutowany w pracy T. Strykiewicza, wiąże się ze znaczeniem kreatywności i wiedzy w rozwoju regionalnym. Opierając się m.in. na koncepcjach Floridy, autor zwraca uwagę, że przyciąganie talentów staje się obecnie coraz istotniejszym czynnikiem tego rozwoju, a także próbą poszukiwania nowych źródeł przewagi konkurencyjnej regionów. W tym kontekście prezentowane są założenia i wstępne wyniki międzynarodowego projektu badawczego ACRE, obejmującego 13 obszarów metropolitalnych Europy, traktowanych jako już rozwinięte lub potencjalne regiony kreatywnej wiedzy.

Również w następnym opracowaniu Z. Chojnicki i T. Czyż koncentrują się na analizie oddziaływania gospodarki opartej na wiedzy (GOW) na rozwój regionalny. Wyróżniają pięć głównych aspektów tego oddziaływania: (1) zróżnicowanie wpływu wiedzy, jako czynnika bazowego GOW, ze względu na stopień jej koncentracji przestrzennej, (2) powstawanie regionalnych systemów innowacji, (3) związek innowacji z przepływem kapitału zagranicznego,

(4) kształtowanie konkurencyjności regionów, (5) wpływ GOW na dynamikę rozwoju regionalnego.

Kolejne dwie prace są ważnym głosem w dyskusji nad rolą kapitału społecznego w rozwoju regionalnym. L. Wojtasiewicz przedstawia zagadnienia funkcjonowania przedsiębiorstw uwzględniając zasady społecznej odpowiedzialności biznesu (*corporate social responsibility*) i ich wpływ na otoczenie regionalne. W ramach tego zagadnienia wyróżnia i interpretuje relacje między społeczną odpowiedzialnością biznesu a kapitałem społecznym, jakością życia i konkurencyjnością regionu. M. Czerny rozpatruje czynniki społeczne rozwoju regionalnego w postaci zabezpieczenia egzystencji (*livelihood*) i podatności społecznej (*social vulnerability*). Na podstawie przeglądu dorobku światowego przedstawia koncepcję i interpretację tych czynników, determinujących potencjał społeczny regionów, ich związek z zasadami rozwoju zrównoważonego oraz geografie ich oddziaływania. Badanie zróżnicowanego przestrzennie społecznego potencjału uznaje się za współczesny istotny nurt badań regionalnych.

W określeniu nowego kształtu badań regionalnych w geografii i gospodarce przestrzennej ważne miejsce zajmują modele matematyczne. Opracowanie W. Ratajczaka wskazuje na rosnące znaczenie modeli ekonometrii przestrzennej w analizie regionalnej. Dotyczy to w szczególności wyjaśnienia mechanizmu procesu konwergencji oraz oceny jej rezultatów. Zdaniem autora modele te wymagają ciągłego doskonalenia, m.in. przez jednoczesne uwzględnienie relacji czasowych i przestrzennych, a także stosowanie procedury filtrowania przestrzennego. Istnieje także potrzeba głębszej refleksji naukowej nad doбором danych wyjściowych. Opracowanie R. Domańskiego stanowi istotny przyczynek do modelowania rozwoju zrównoważonego w długim okresie. Do dyskusji na temat rozwoju zrównoważonego wprowadza nowy element, tj. pojęcie atraktora (rozważane w języku niematematycznym). Jest ono wykorzystywane m.in. w historycznych badaniach ewolucji krajobrazu oraz do wyprowadzania koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

W ostatniej z zamieszczonych w tym Biuletynie prac A. Miszczuk omawia proces rozwoju regionów przygranicznych w warunkach zmieniającego się charakteru granicy państwowej. Koncentruje uwagę na następujących zagadnieniach: (1) koncepcji fazowej ewolucji charakteru granicy państwowej oraz jej oddziaływania na rozwój regionów przygranicznych, (2) opisie wschodniej granicy Polski w aspekcie fizyczno-technicznym, polityczno-prawnym i natężenia ruchu granicznego, analizie jej funkcjonowania jako

granicy zewnętrznej Unii Europejskiej i Strefy Schengen oraz wpływie transgranicznych powiązań na rozwój gospodarczy regionów Polski Wschodniej.

Wyrażamy przekonanie, że przedstawiony zbiór opracowań przyczyni się do ożywienia dyskusji nad nowym kształtem badań regionalnych w geografii i gospodarce przestrzennej, a być może także w innych dyscyplinach naukowych, oraz wśród praktyków zainteresowanych tą problematyką.

Tadeusz Strykiewicz
Teresa Czyż